

Türkan Hamlet qızı NƏBİYEVA Bakı Dövlət Universitetinin “Dünya iqtisadiyyatı” kafedrasının doktorantı
AZ1148, Azərbaycan Respublikası, Bakı şəhəri, 23 Akademik Zahid Xəlilov küçəsi,E-mail: tnabiyeva23@gmail.com

MÜASİR DÖVRDƏ BEYNƏLXALQ MALİYYƏ BAZARLARININ İQTİSADI QLOBALLAŞMAYA TƏSİRİ MƏSƏLƏLƏRİ

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi – müasir dövrdə beynəlxalq maliyyə bazarlarının iqtisadi qloballaşmaya təsiri məsələlərinin araşdırılmasıdır. Bunun üçün qloballaşma tendensiyaları, təsir dairələri baxılmış və bu mühitdə beynəlxalq maliyyə bazarlarının inkişaf prosesləri problemləri açıqlanmış, təhlil olunmuşdur. Beynəlxalq maliyyə bazarlarının iştirakçılarının davranışları, bu bazarların əsas seqmentləri baxılmışdır. Beynəlxalq maliyyə bazarlarının ümumiləşdirilmiş strukturu verilmişdir. Qloballaşma proseslərinin beynəlxalq maliyyə bazarlarına təsirləri ümumiləşdirilmişdir. İqtisadiyyatın qloballaşdığı müasir mərhələdə beynəlxalq maliyyə bazarlarının inkişafında daha çox diqqət çəkən xarakterik meyillər müəyyən edilmişdir. Məqalədə baxılan problemlər üzrə bir qrup tövsiyələr hazırlanmış və təkliflər irəli sürülmüşdür.

Tədqiqatın metodu – əsasən təhlil, sintez və ümumiləşdirmə kimi iqtisadi metodlardan ibarətdir. Eyni zamanda, müasir dövrdə maliyyə bazarlarının iqtisadi qloballaşmaya təsiri məsələləri üzrə araşdırmalar aparan tədqiqatçıların elmi yanaşmalarına yer verilmişdir.

Tədqiqatın nəticələri – hazırkı şəraitdə beynəlxalq maliyyə bazarlarının inkişafı və xarakterik cəhətləri kontekstində, iqtisadi qloballaşmaya təsirin müəyyənəşdirilməsi üzrə əsas fəaliyyət istiqamətlərinin və konseptual yanaşmaların ümumiləşdirilməsi ilə əlaqəlidir.

Açar sözləri: beynəlxalq maliyyə bazarları, qlobal təsirlər, qlobal meyillər, iqtisadi qloballaşma, beynəlxalq maliyyə bazarlarının iqtisadi qloballaşmaya təsiri, beynəlxalq maliyyə bazarları iştirakçıları.

UOT: 336.69: 338.22.01**JEL: F3; G15; F36; O11**

Giriş

Son onilliklərin tendensiyalarından yanaşsaq, müasir beynəlxalq maliyyə bazarlarının (BMB) inkişafının əsas meyili qloballaşma ilə bağlıdır. Qloballaşma dünya iqtisadiyyatının müxtəlif sahələrini əhatə edən yeni hadisə deyil. Bir sıra tədqiqatçılar BMB-lərin qloballaşması prosesini 1980-ci ildə, maliyyə bazarları sisteminin qlobal səviyyədə fəaliyyət göstərməyə başladığı və müxtəlif ölkələrin aparıcı maliyyə mərkəzlərini birləşdirən qlobal maliyyə şəbəkəsinin yarandığı vaxtdan başlayan maliyyə inqilabı adlandırırlar. Hazırda qloballaşma birtərəfli proses deyil, onunla yanaşı, BMB-lərin yaradılması da baş verir. Bu tendensiya ən bariz şəkildə vahid Avropa Mərkəzi Bankı, büdcəsi və valyutası olan Avropa Valyuta İttifaqının yaradılmasında özünü göstərdi. Digər maliyyə mərkəzləri ətrafında da beynəlxalq regio-

nallaşma prosesləri gedir. Maliyyə bazarında regionallaşma prosesinin daha bir bariz təzahürü milli ödəniş sistemlərinin inkişafının stimullaşdırılmasında öz ifadəsini tapmışdır [1, s.23].

XX əsrin ikinci yarısından etibarən qloballaşma prosesləri dünya iqtisadiyyatının inkişafının əsas xüsusiyyətlərindən birinə çevrilmişdir. Qloballaşma prosesləri ictimai həyatın bütün sahələrini əhatə etmiş, lakin dünya birliyinə təsirinə güclənməsinə ən mühüm töhfəni beynəlxalq iqtisadi əlaqələrin inkişafı vermişdir. Qloballaşma çərçivəsində tədqiqatçılar kifayət qədər maraqlı nəzəriyyələr formalaşdırıblar. Qloballaşma fenomenini əksər tədqiqatçılar müsbət hal kimi qiymətləndirir və yalnız müvəqqəti mənfi nəticələr verdiyini qeyd edirlər. Qloballaşma anlayışının mahiyyətinin bütün müxtəlif şərtlərini sistemləşdirərək aşağıdakı xüsusiyyətləri ayırd edə bilərik: 1) qloballaşma dünya inkişafının yeni paradigmasını formalaşdıran obyektiv və çoxşaxəli prosesdir; 2) qloballaşma təkamül-tarixi

prosesdir; 3) qloballaşma dünya birliyinin həyatının bütün sahələrinə təsir edən mürəkkəb hadisədir; 4) qloballaşma milli iqtisadiyyatların və beynəlxalq münasibətlərin inkişafını sistemləşdirir, onları sintezə və qarşılıqlı asılılığa aparır; 5) qloballaşma şəraitində hələ də ölkələrin inkişaf səviyyələrində fərqliliklər olsa da, inkişaf strategiyasında ümumilik var; 6) istehsalın beynəlmilləşməsi və beynəlxalq münasibətlərin liberallaşması ilə səciyyələnən qloballaşma istehsal amillərinin və informasiyanın sərbəst hərəkətini təmin edir; 7) informasiya texnologiyalarının müxtəlif üsullarla yayılmasını stimullaşdırır; 8) qloballaşma dövlətlərin, onların bazarlarının, investisiya layihələrinin və s. qarşılıqlı asılılığını şərtləndirir və 9) qloballaşma dünya birliyinin həyatının bütün sahələrində unifikasiya və standartlaşdırma meyillərini gücləndirir və s [2, s.90].

Beynəlxalq maliyyə bazarlarının iqtisadi qloballaşmaya təsirinin araşdırılması

Qeyd edək ki, qloballaşma prosesləri BMB-lərə təsir göstərir və bu bazarlarda səmərəli işləmək üçün onların strukturunu, mahiyyətini, mexanizmini, fəaliyyət xüsusiyyətlərini, ayrı-ayrı bazar subyektlərinin rolunu və yerini aydın başa düşmək lazımdır. Təşkilati tərəfdən BMB maliyyə aktivlərinin yaradılması və qlobal mübadiləsi üçün institusional struktur deməkdir. BMB dünya iqtisadiyyatının müxtəlif sektorlarında kapitalın qlobal səfərbərliyinə, kreditlərin verilməsinə, mübadilə əməliyyatlarının həyata keçirilməsinə və maliyyə resurslarının rəşional yerləşdirilməsinə yönəldilmişdir. Geniş mənada BMB-lər ölkələr arasında pul kapitalının yığılmasını və yenidən bölüşdürülməsini təmin edən bazar münasibətləri sferasıdır. Dünya iqtisadi sisteminin mühüm tərkib hissələrindən olan maliyyə bazarlarının inkişafı nəticəsində BMB-lər formalaşır və müasir dövrdə bu proses genişlənməkdədir. Milli valyutaların başqa ölkələrin milli valyutalarına dəyişdirilməsi zərurəti ildən-ilə artmış, maliyyə əməliyyatları milli hüdudlardan kənara çıxmış, təsərrüfat subyektləri iqtisadi əməliyyatlarını reallaşdırmaq məqsədilə lazım olan maliyyə resurslarını öz ölkələrindən kənarında axtarmağa məcbur olmuşlar və beləliklə, BMB-lər yaranmışdır [3, s.9].

BMB-lərin müasir inkişafında əsas tendensiya onun qloballaşması olmuşdur. BMB-lərin davamlı inkişafı və strukturlaşması sayəsində ma-

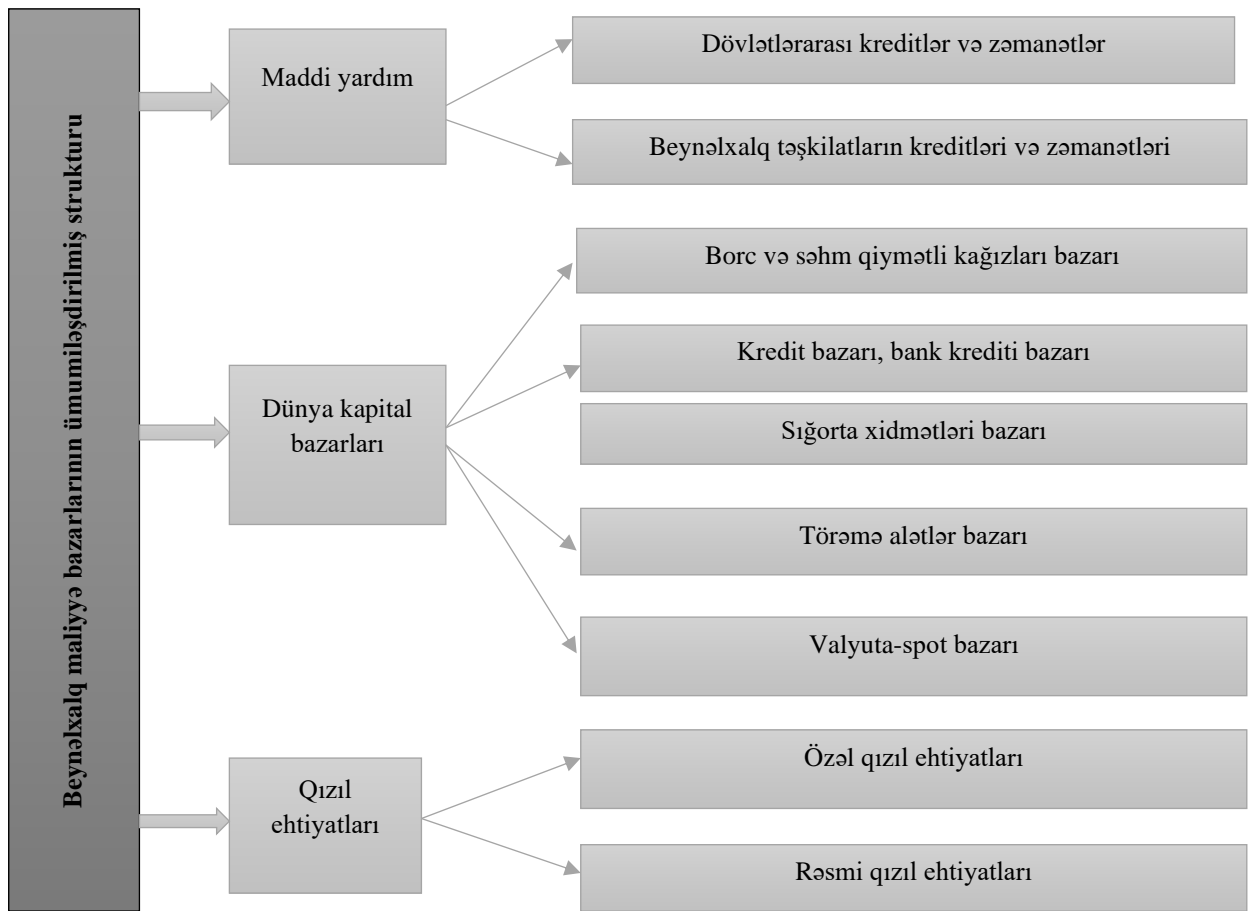
liyyə qloballaşması mümkün oldu ki, bu da onların inkişaf prosesini əhəmiyyətli dərəcədə sürətləndirmişdir. Məhz iqtisadiyyatın real sektorunda qloballaşmanı xeyli qabaqlayan maliyyə qloballaşması BMB-lərin bütün sahələrinin fəaliyyətinə yeni tələblər qoyur. Buna əsas maliyyə mərkəzlərini vahid qlobal bazarda birləşdirən yeni informasiya texnologiyalarının, risklərin idarə edilməsi mexanizmlərinə əsaslanan yeni valyuta və kredit-maliyyə alətlərinin yaranması və inkişafı, əməliyyat xərclərinin və maliyyə əməliyyatlarının vaxtının kəskin azalması kimi amillər kömək etmişdir [4, s.56]. Son onilliklər qlobal maliyyə sektorunun həm strukturunda, həm də texnologiyasında böyük dəyişikliklərlə səciyyələnir. BMB-lərdə baş verən proseslər və informasiya sistemlərinin sürətli inkişafı bu dəyişikliklərə ən çox təsir etmişdir. Həmin bazarların müasir fəaliyyətində qloballaşma və regionallaşma kimi meyillər mövcuddur. BMB dar mənada fond bazarıdır və bu bazarı təkə ticarət edilən maliyyə məhsullarının və xidmətlərinin növləri və formaları əsasında deyil, həm də onun mal və xidmətlərinin alqı-satqısı proseslərinin tənzimlənməsi və nəzarəti imkanları baxımından strukturlaşdırmaq vacibdir. BMB-lərin strukturu əməliyyatların yeri ilə müəyyənləşdirilir [5, s.32]. BMB-lər sahəsində tədqiqatlar kifayət qədər uzun müddətdir ki, davam edir. Həmin bazarların ayrı-ayrı sektorlarının formalaşması və inkişafının təhlili yerli və xarici iqtisadçılar tərəfindən aparılmışdır. BMB-lərin əsas iştirakçılarından biri kimi beynəlxalq maliyyə-kredit təşkilatları çıxış edir. Bu təşkilatlar beynəlxalq hesablaşmaların dayanıqlılığının qorunub saxlanmasında, bank, valyuta, kredit əməliyyatlarının yerinə yetirilməsində dünya ölkələri arasında maliyyə-kredit münasibətlərinin tənzimlənməsində və ümumilikdə iqtisadi münasibətlərə kömək göstərməkdə önəmli rol oynayır. Qlobal iqtisadiyyatda kapitalın hərəkəti sərbəst olduğu üçün beynəlxalq maliyyə-kredit təşkilatları borc alma, borc vermək, investisiya qoymaq və maliyyə xidmətləri göstərmək funksiyalarını yerinə yetirmək məqsədilə aparıcı maliyyə mərkəzlərində öz bölmələrini yaratmaq imkanı əldə edirlər [6, s.440; 7, s.41].

BMB-lərdə əməliyyatlar öz iştirakçılarına investisiyaların şəxələndirilməsi, qabaqcıl texnologiyaların inkişafı üzrə dünya liderləri olan perspektivli müəssisələrə investisiyaların gəlirliliyinin artırılması, habelə törəmə alətlərlə əməliyyatlar

vasitəsilə risklərin sığortalanması üçün geniş imkanlar yaradır. Belə əməliyyatların, onların iştirakçılarının artması BMB-lərin səmərəliliyinin tədricən artmasına səbəb olur. Bu proses maliyyə qloballaşması şəraitində özünü göstərən obyektiv tendensiyadır. Maliyyə qloballaşması BMB-lərdə gedən və getdikcə dinamikləşən proseslərin mürəkkəbləşməsinə gətirib çıxarır. Bundan əlavə, onların milli maliyyə bazarları ilə əlaqələrinin parametrləri dəyişir. Belə şəraitdə qeyri-xətti iqtisadi və riyazi modellər beynəlxalq maliyyə idarəçiliyi sahəsində qərarların qəbulu üçün istifadə olunan göstəricilərin proqnozlaşdırılma bilməsini təkmilləşdirə bilər. BMB-lərin strukturunun dəqiq aydınlaşdırılması kifayət qədər problemlidir. Elmi ədəbiyyatda onların strukturlaşdırılması üçün

müxtəlif meyarlardan istifadə olunur ki, bu meyarlara əsasən onlar, ya kapital bazarı, ya fond bazarı ilə eyniləşdirilir, ya da pul bazarı ilə kapital bazarının birləşməsi kimi qəbul edilir. BMB-lərin vətənliliyinin artması, inkişafının qeyri-bərabərliyi, dünya iqtisadiyyatının real sektoruna dərin təsiri nəzərə alınaraq orada islahatların aparılmasını zəruri edir [8, s.121]. BMB-ləri müxtəlif meyarlara görə təsnif etməyin bir neçə yolu var. Sövdələşmənin obyektindən asılı olaraq onlar maliyyə bazarı bir-biri ilə əlaqəli bir sıra segmentləri əhatə edir və həmin bazarlar arasında qiymətli kağızlar bazarı, valyuta, kredit kapitalı, fond, sığorta və qızıl bazarları var.

Şəkil 1-də beynəlxalq maliyyə bazarlarının ümumiləşdirilmiş strukturunu vermişik.

Şəkil 1. Beynəlxalq maliyyə bazarlarının ümumiləşdirilmiş strukturunu (Mənbə: müəllif tərəfindən tərtib olunub)

Müasir beynəlxalq qiymətli kağız bazarının təkamülü xüsusi xüsusiyyətlərə malikdir. Kapitalların təmərküzləşməsi və onların daimi mərkəzləşdirilməsi eyni vaxtda gedir. Bu, bir tərəfdən yeni oyunçuların fond bazarına daxil olmasına, ticarəti əsas və ya köməkçi fəaliyyətinə

çevirməsinə, digər tərəfdən isə böyük oyunçuların kapitallarının böyüməsinə və ya böyük şirkətlərin birləşməsi yolu ilə ayrılmasına imkan verir. Müasir investorlar artıq öz pullarını aşağı faizlə banklara yerləşdirmirlər, böyük şirkətlərin səhmlərini almağa və onların fəaliyyətindən dividend almağa

üstünlük verirlər. Bu təcrübə olduqca risklidir, lakin ondan əldə edilən gəlir daha əhəmiyyətlidir. Aparıcı beynəlxalq şirkətlərə və banklara sahib olan dövlətlərdən qlobal kapital axını nəticəsində transmilli fond bazarları formalaşmışdır. Onların yaradılması aşağıdakı səbəblərin təsiri ilə sürətləndi: xarici investisiya kapitalının cəlb edilməsinə ehtiyac olan layihələrin formalaşmasına səbəb olan sürətli elmi-texniki inqilab; inteqrasiya prosedurlarının işlənilib hazırlanması; birjada məzənnənin və kotirovkaların sabitliyi; ümumi çoxmillətli valyutalardan istifadə; bank və mübadilə sektorunun inkişafında nailiyyətlər. Beynəlxalq fond bazarının geosiyasi sərhədlərinin genişlənməsini şərtləndirən amillərə aşağıdakılar daxildir: 1) iqtisadiyyatın milli və xarici sektorları arasında artan əlaqə; 2) birjaların rolunun və əhəmiyyətinin artırılması; 3) ödəniş hesablaşmalarının təkmilləşdirilməsi; 4) banklararası telekommunikasiyanın inkişafı. Beynəlxalq fond bazarının mövcudluğunun əsas iqtisadi əlamətləri aşağıdakılardır: 1) kapitalın qiymətli kağızlar şəklində ölkələr arasında hərəkəti; 2) qiymətli kağızların beynəlxalq ticarəti üçün mərkəzlərin olması və 3) hər hansı konkret ölkənin yurisdiksiyasına aid olmayan beynəlxalq qiymətli kağızların buraxılması [9, s.59].

Hazırda dünya iqtisadiyyatında ən mühüm və təsirli maliyyə alətlərindən biri beynəlxalq kreditdir. Bu, istənilən ölkə üçün önəmli rol oynayır və onun bütün mövcudluğu ərzində ən azı bir dəfə müxtəlif beynəlxalq maliyyə təşkilatlarından maliyyə yardımı və ya dəstəyi cəlb etməsi ilə bağlıdır. Beynəlxalq kredit borc vermə formasıdır, bir dövlətin kreditorunun digər dövlətin borcalanına nağd pul şəklində və ya əmtəə formasında ödəniş, təxirəsalınmazlıq, geri ödəmə şərtləri ilə kredit verməsidir. Belə kreditin verilməsinin əsas səbəbi yerli istehsalın milli sərhəddən kənarında genişlənməsidir. Belə ki, ölkə borc götürdüyü vəsait hesabına digər ölkələrlə münasibətləri yaxşılaşdırır və öz məhsullarını dövlətlərə təklif edir. Beynəlxalq kredit hər bir dövlətin həyatında müsbət və mənfi rol oynayır. Beləliklə, genişlənmə həm yeni iş yerlərinin açılmasına, həm də müəssisənin özünün mənfəətinin artmasına kömək edir. Sənaye və istehsalın beynəlmilləşməsində böyük önəm daşıyır. Beynəlxalq kredit bazarının inkişafı nəticəsində maliyyələşdirmə proseslərinin dərinləşməsi müşahidə olunur ki, bu da dövlətin iqtisadiyyatına müsbət təsir göstərir. Beynəlxalq

kreditin formaları müxtəlif meyarlara görə təsnif edilir, lakin onun mahiyyətini müəyyən edən funksiyalar azdır. Bunlara aşağıdakılar daxildir: kredit kapitalının dövlətlər arasında yenidən bölüşdürülməsi; beynəlxalq ödənişlər sahəsində paylaşma xərclərinə qənaət; konsentrasiyanın artırılması və kapitalın mərkəzləşdirilməsinin sürətləndirilməsi.

Qlobal maliyyə silkəlmələri şəraitində beynəlxalq maliyyə bazarlarının müxtəlif seqmentlərinin xüsusiyyətləri və iqtisadi qloballaşmaya təsiri

Qeyd edək ki, beynəlxalq kreditin mühüm funksiyası borc kapitalının müxtəlif ölkələr arasında yenidən bölüşdürülməsidir, çünki bu, istehsalın genişlənməsinə kömək edir. Dövlətlərin iqtisadiyyatının inkişafı ilə beynəlxalq kreditin inkişafı və təkmilləşməsi baş verir. Bu, dövlətlər arasında iqtisadi əməkdaşlığın müxtəlif formalarının genişləndirilməsi prosesində baş verir. Belə bir kreditin köməyi ilə dövlətin istehsalı fasiləsiz işləyir, bunun nəticəsində onun daim genişlənmək imkanı yaranır.

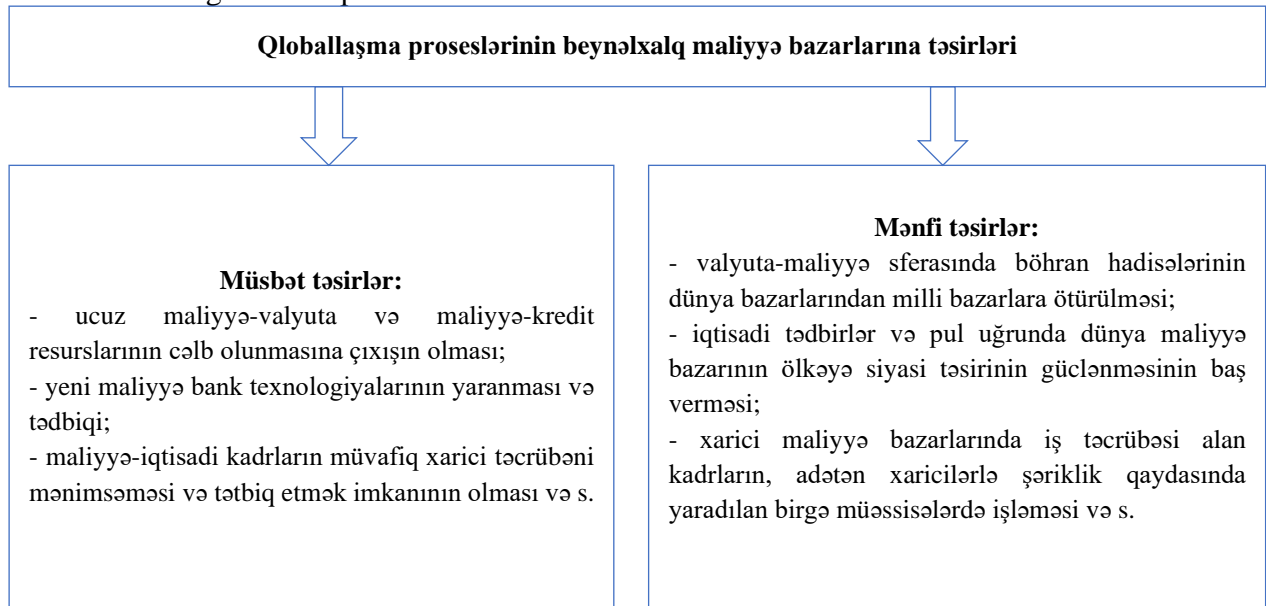
Beynəlxalq kredit beynəlxalq kredit bazarının əsas obyektidir. Beynəlxalq kredit bazarı BMB-nin bir seqmentidir ki, burada kredit kapitalı borc alan ölkələrlə kreditor ölkələr arasında ödəniş, geri ödəmə və təcililik prinsipləri əsasında hərəkət edir. Beynəlxalq kredit bazarı (və ya kredit kapitalı bazarı) ölkələr arasında kredit kapitalının hərəkətinin qaytarılma, təcililik, təminat, faizlərin ödənilməsi, tələb və təklif şərtləri əsasında həyata keçirildiyi bazar münasibətləri sahəsidir. Beynəlxalq kredit bazarının köməyi ilə kredit resursları yığılır və ölkələr arasında yenidən bölüşdürülür. Bu bazarda dünyanın aparıcı ölkələrinin valyutalarından və beynəlxalq valyuta vahidlərindən (ABŞ dolları, avro) istifadə olunur. Bu bazarın xarakterik xüsusiyyəti onun çoxşaxəliliyidir ki, həmin bazarda müxtəlif əməliyyatlardan (kredit, hesablaşma, valyuta, konsaltinq və s.) istifadə olunur. Əməliyyatların aparılması prosesi maksimum standartlaşdırılıb və ən son kompüter texnologiyalarının köməyi ilə reallaşdırılır [10, s.186]. Bu günə qədər beynəlxalq kredit bazarı borcalanlara məhdud çıxışla xarakterizə olunur və dünyanın aparıcı ölkələrinin valyutalarından və beynəlxalq valyuta vahidlərindən - ABŞ dolları, avro və digərlərindən istifadə edir. Beynəlxalq kredit bazarı dünya iqtisadiyyatının və beynəlxalq

iqtisadi münasibətlərin mövcud şəraitində bir sıra inkişaf meyillərinə malikdir. Birincisi, iri bankların çoxlu sayda birləşməsi və satın alınması və kredit bazarının yeni tənzimlənməsi sisteminin formalaşması nəticəsində beynəlxalq kredit bazarının dörd qatlı strukturu yaranmışdır. Strukturun birinci səviyyəsini aparıcı dövlətlərustü və maliyyə institutlarının kiçik bir qrupu - BVF, Dünya Bankı Qrupu və s. tutur. İkinci səviyyə mərkəzi banklar tərəfindən milli və regional (Avropa Mərkəzi Bankı) kimi təmsil olunur. Üçüncü səviyyəni törəmə və filiallar sistemi olan transmilli banklar tutur. Dördüncü səviyyə isə bütün bankların 90%-ni tutan adi kommersiya banklarıdır. Bundan əlavə, avrokreditlər və avrobondları əhatə edən avrovalyuta uzunmüddətli kreditləşmənin payı artır. Kreditorlar əsasən sırf banklardan yaradılmış sindikatlardır. Son illərdə digər tendensiya Amerika, Avropa və Cənub-Şərqi Asiyada banklar arasında artan rəqabətdir. Ümumi aktivlərə görə Avropa bankları birinci

yerdədir, lakin əməliyyatların səmərəliliyinə görə Amerika bankları birinci yerdədir, Asiya banklarına gəldikdə isə onlar kredit bazarının Avropa və Amerika sektorlarına fəal şəkildə müdaxilə edir. Bundan başqa, BVF beynəlxalq kredit bazarında dünya ölkələri arasında qarşılıqlı əməkdaşlığın davam etdirilməsinə nəzarətçi, tənzimləyici, məsləhətverici və təminat kimi daha böyük təsir və əhəmiyyətə malikdir.

Qızıl bazarları sənaye və daxili istehlak, şəxsi yığım, investisiya, risk sığortası, spekulasiya və beynəlxalq hesablaşmalar üçün zəruri valyutanın əldə edilməsi üçün müntəzəm olaraq bazar qiymətinə alınıb satılan qızılın ticarəti üçün xüsusi mərkəzlərdir.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz bütün BMB-lərə qloballaşma prosesləri önəmli dərəcədə təsir edir. Bu təsir müsbət və ya mənfi ola bilər. Həmin təsirləri şəkil 2 vasitəsilə əks etdirə bilərik.

Şəkil 2. Qloballaşma proseslərinin beynəlxalq maliyyə bazarlarına təsirləri (mənbə: müəllif tərəfindən tərtib olunub).

BMB sahəsində qloballaşma özünü bu bazarın universallaşması, yəni maliyyə alətlərinin dövriyyəsi üçün vahid prosedurların yaradılması və maliyyə institutlarının standartlaşdırılması kimi göstərir. İqtisadiyyatın qloballaşdığı indiki dövrdə BMB-lərin rolunun artması aydın nəzərə çarpır ki, bu da investisiya prosesi sistemində kapitalın yenedən bölüşdürülməsi və toplanması mexanizmi kimi çıxış edir. Əmtəə istehsalına olan tələbat

BMB-lərin yaranmasına və onun inkişafına təkan vermişdir. BMB-lərin üstünlükləri arasında xüsusi kapital qoyuluşu hesabına əldə edilmiş yeni texnologiyalar vasitəsilə əmək məhsuldarlığının yüksəldilməsini, qabaqcıl sənaye sahələrinin sürətli inkişafını və ETT-ni qeyd etmək olar.

Nəticə

Beləliklə, iqtisadiyyatın qloballaşdığı müasir mərhələdə BMB-lərinin inkişafında ən xarakterik meyilləri ayırmaq olar.

– Birincisi, bu, müxtəlif ölkələrin rezidentləri tərəfindən kreditləşmə və borclanma əməliyyatları baxımından beynəlxalq bazarların rolunun gücləndirilməsini özündə ehtiva edən bazarların qloballaşmasıdır.

– İkinci tendensiya bazarların beynəlmilləşməsidir. Bu, beynəlxalq maliyyə institutları və korporasiyalar şəbəkəsini genişləndirir, xarici ölkələrdə biznesin payını artırır, həmçinin bu maliyyə institutlarının və korporasiyalarının təşkilatı sistemlərinə təsir göstərir. Beynəlmilləşmə ilə qloballaşma arasında ciddi fərqlər var. Beynəlmilləşmə ölkələr arasında davamlı iqtisadi əlaqələrin inkişafıdır. Beynəlmilləşmə əsasən xarici bazarlarda əməliyyatların artdığı bir vəziyyətə aiddir, qloballaşma isə milli iqtisadiyyatların, o cümlədən maliyyə bazarlarının artan inteqrasiyası deməkdir ki, bu da son nəticədə vahid bazarın yaradılmasına gətirib çıxarır.

– Üçüncü tendensiya müxtəlif ölkələrin rezidentləri olan bazar subyektləri arasında BMB-lər üzrə beynəlxalq rəqabətin artmasıdır ki, bu da onların səmərəli inkişafına kömək edir. Beləliklə, maneələr aradan qalxır və bazar tarazlığı yaranır. Bununla belə, rəqabət maliyyə institutları və korporasiyaların iqtisadi səmərəliliyinin, hökumətlər üçün isə milli iqtisadiyyatların siyasi və iqtisadi sabitliyinin təmin edilməsi baxımından tələbləri əhəmiyyətli dərəcədə artırır.

– Dördüncüsü, onlar beynəlxalq bazarların inteqrasiyasını nəzərdə tutur. Xarici maliyyə institutları, kreditorlar və borcalanlar aktiv olduqları milli borc bazarlarına daha fəal şəkildə daxil olurlar.

– Beşinci tendensiya BMB-lərin yaxınlaşması prosesidir. Qlobal borc maliyyələşdirmə bazarlarının sektorları və seqmentləri arasında maneələr, həmçinin bəzi qanunvericilik qadağaları aradan qalxır və həm borcalanlar, həm də kreditorlar arasında beynəlxalq əməliyyatların sayı artır. Eyni dərəcədə mühüm tendensiya dünya kredit bazarlarının konsentrasiyasıdır. Bu proses investisiya, kommersiya və universal banklar, sığorta şirkətləri və pensiya fondları üçün xarakterikdir. Beynəlxalq bazar maliyyə institutlarını və borcalan korporasiyaları özünə cəlb etməklə, onların kredit kapitalını təmərküzləşməyə və birləşməyə aparır.

BMB-lərin inkişafında nəzərə çarpan altıncı tendensiya vasitəçiliyin aradan qaldırılması, yəni maliyyə vasitəçilərinin (brokerlərin, bankların) müxtəlif əməliyyatlardan kənarlaşdırılmasıdır ki, bu da əməliyyatın hər iki tərəfinə komissiya haqlarını və digər ödənişlərin dəyərini azaltmağa imkan verir və s.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Струк, Т.Г. Новые явления в мировом финансовом секторе и на мировом финансовом рынке / Т. Г. Струк // – 2019. № 1. – с. 22-26.
2. Дорофеева, К.М. Основные параметры глобализации экономического и социального развития / К.М. Дорофеева, С.О. С. Гхайт // Экономика. Управление. Инновации. – 2016. № 2(17), – с. 82-93.
3. Насиёва, А.М. Qloballaşma şəraitində maliyyə bazarlarının müasir vəziyyəti və inkişaf istiqamətləri. İqtisad üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim olunmuş dissertasiyanın avtoreferatı, – Bakı, 2018, –26 s.
4. Лихтарова, О.В. Проблемы и перспективы развития международного финансового рынка в условиях финансовой глобализации / О.В. Лихтарова // Азимут научных исследований: экономика и управление. – 2015. № 3(12), – с. 55-58.
5. Международный финансовый рынок: Учебник и практикум / Е.А. Звонова, М.А. Эскиндаров, А.В. Навой [и др.]. – 1-е изд. – Москва: Издательство Юрайт, 2018. – 453 с. – (Бакалавр и магистр. Академический курс). – ISBN 978-5-9916-8904-5. – EDN IESOYH.
6. Ataşov, V.X. Maliyyə bazarları. Ali məktəblər üçün dərslik. Bakı: Kooperasiya nəşriyyatı, 2016, – 456 s.
7. Сорокоумов, В.С. Глобализация мировых финансовых рынков / В.С. Сорокоумов, Ю.С. Жаркова // Проблемы науки. – 2018. № 8(32). – с. 38-41.
8. Локтионова, Ю.Н. Особенности современной структуры мирового финансового рынка / Ю.Н. Локтионова, О.О. Толкачева // . – 2017. № 2, – с. 116-123.
9. Коновалова, М.Е. Мировой рынок ценных бумаги тенденции его развития / М. Е. Коновалова, О. Ю. Кузьмина, Л. В. Левченко // . – 2018. № 121. – с. 58-61.

10. Есиева, А.А. Современные тенденции развития мирового кредитного рынка / А.А.

Есиева // Актуальные вопросы современной экономики. – 2019. № 1, – с. 186-191.

Туркан Гамлет гызы НАБИЕВА

Докторант кафедры «Мировая экономика» Бакинского Государственного Университета
AZ1148, Азербайджанская Республика, Баку, ул. Академик Захид Халилов, 23.

E-mail: tnabiyeva23@gmail.com

ВОПРОСЫ ВЛИЯНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ ФИНАНСОВЫХ РЫНКОВ НА ЭКОНОМИЧЕСКУЮ ГЛОБАЛИЗАЦИЮ В СОВРЕМЕННОМ ПЕРИОДЕ

Резюме

Целью исследования – является рассмотрение вопросов влияния международных финансовых рынков на экономическую глобализацию в современном периоде. С этой целью раскрыты и анализированы проблемы развития международных финансовых рынков в контексте нынешних тенденций глобализации. Рассмотрены основные направления развития и поведения участников международных финансовых рынков. Обобщено влияние международных финансовых рынков на экономическую глобализацию в целом. Рассмотрены характерные тенденции развития международных финансовых рынков и определены группы факторов, отражающих влияние на глобализацию экономики в мире.

Методы исследования – состоят из ряда экономических методов, в том числе синтеза, анализа и обобщения. Наряду с этим, рассмотрены научные взгляды группы учёных по проблемам экономической глобализации и влияния на нее международных финансовых рынков.

Результаты исследования - отражены в обобщённых выводах о влиянии глобальных финансовых рынков на процессы экономической глобализации в современных условиях. Рассматриваются возможности использования полученных научных предположений для формирования концептуальных подходов по исследуемым проблемам.

Ключевые слова: международные финансовые рынки, глобальное влияние, глобальные тенденции, экономическая глобализация, влияние международных финансовых рынков на экономическую глобализацию, участники международных финансовых рынков.

Turkan Hamlet NABIYEVA

Doctoral student of the Department "World Economy" of Baku State University of AZ1148, Republic of Azerbaijan, Baku, st. Academician Zakhid Khalilov, 23.

E-mail: tnabiyeva23@gmail.com

ISSUES OF THE INFLUENCE OF INTERNATIONAL FINANCIAL MARKETS ON ECONOMIC GLOBALIZATION IN THE MODERN PERIOD

Summary

The purpose of the research is to consider the impact of international financial markets on economic globalization in the modern period. To this end, the challenges of the development of international financial markets in the context of the current trends of globalization are analyzed. The main directions of development and behavior of participants in international financial markets are considered. The impact of international financial markets on economic globalization as a whole is summarized. Typical trends in the development of international financial markets are considered and groups of factors reflecting the impact on the globalization of the economy in the world are determined.

Research methods - consist of a number of economic methods, including synthesis, analysis and generalization. Along with this, the scientific views of a group of scientists on the problems of economic globalization and the influence of international financial markets on it are considered.

The results of the research are reflected in the generalized conclusions on the impact of global financial markets on the processes of economic globalization in modern conditions. The possibilities of using the obtained scientific assumptions to form conceptual approaches to the problems under study are considered.

Keywords: international financial markets, global influence, global trends, economic globalization, influence of international financial markets on economic globalization, participants of international financial markets.